

Een integrale duurzame varkenshouderij waarin behoeften van dier, milieu en mens samengaan

Varkansen ontwerpt varkens stallen voor 2023

Comfort Class heeft laten zien dat het mogelijk is stallen te ontwerpen die voldoen aan de behoeften en de eisen van het varken. Nu is het de vraag of het ook mogelijk is om een integraal duurzame stal te ontwerpen. Zijn er bedrijfsontwerpen waar de wensen van het varken, de varkenshouder, het milieu, en de consumerende burger tegelijk worden gedekt? Dat kan zeker, zo blijkt uit het project Varkansen.

Ellen van Weeghel en Onno van Eijk
Wageningen UR Livestock Research

Het ministerie van LNV en de Nederlandse veehouderij hebben vorig jaar met de Uitvoeringsagenda Duurzame Veehouderij het streven uitgesproken in het jaar 2023 een integraal duurzame veehouderij te willen hebben. Maar wat betekent dat nou, integrale duurzaamheid? Waar moet je dan als varkenshouder rekening mee houden? Een korte blik in de kranten leert dat er veel op de varkenshouder afkomt. Heel veel. We vragen – als maatschappij – om een goed dierenwelzijn. We willen geen megastallen. Ook wensen we een smakelijk, veilig en betaalbaar stukje vlees met lage CO₂-voetafdruk, en met een minimaal antibioticagebruik. Bovendien verwachten we dat de varkenshouderij vol kan investeren om dit allemaal te bereiken. Wat kan de varkenshouder met al deze wensen?

Varkansen
Eerder hebben wij vanuit Wageningen UR Livestock Research met Comfort Class voor Varkansen laten zien dat er stallen mogelijk zijn die voldoen aan de behoeften en de eisen van het varken. Nu vroeg het ministerie van LNV ons of het ook mogelijk is om een integraal duurzame stal te ontwerpen. Zijn er bedrijfsontwerpen waar de wensen van het varken, de varkenshouder, het milieu, en de consumerende burger tegelijk worden gedekt? Het project Varkansen heeft gezocht naar antwoorden op deze vraag. Ons antwoord is: ja het kan! We kunnen varkensbedrijven zo ontwerpen dat we vooruit gaan op alle duurzaamheidsgebieden. De mogelijkheden hebben wij gebundeld in de brochure Varkansen (zie www.varkansen.wur.nl). Varkansen laat 12 deeloplossingen zien en drie overkoepelende bedrijfsontwerpen. De deeloplossingen spelen tegelijkertijd in op verschillende behoeften. Ze

Vier omslagen in denken en doen

Omslag 1: Geef het varken de ruimte om zelf zijn behoeften te vervullen en profiteer daarvan

- Maak gebruik van de intelligentie van het varken en speel in op de behoeften en het natuurlijk gedrag;
- Geef de varkens ruimte in groepen, maar heb alle aandacht voor het individu;
- Laat het dier zelf zijn ruimte, voer, klimaat en sociale omgeving kiezen, dan zijn z'n behoeften optimaal gedekt;
- Dat wat het varken zelf kan, doet hij zelf. Daar waar extra zorg nodig is, zal de varkenshouder die geven.

Omslag 2: Zet het varken volop in als kringloopdier en produceer milieuwaarde

- De verspilling van voedsel opwaarderen door het veilig omzetten in hoogwaardig voedsel voor de mens;
- Kringlopen sluiten;
- Randvoorwaarden zijn het borgen van de veiligheid en het bieden van passende ruimte in de wet- en regelgeving;
- Gebruikmaken van lokale restproducten waardoor transport wordt geminimaliseerd.

Omslag 3: Oogst mineralen en energie als extra hoofddproduct en zie deze niet als afval

- Scheid mest en urine vanaf het begin voor een goede meststof;
- Met het gescheiden houden van urine en mest vermindert ook de vorming van

- ammoniak en geur aanzienlijk;
- Zet de warmte van oudere vleesvarkens in voor de jongere dieren.

Omslag 4: Bouw een actieve relatie op met de natuur, burger en consument en verbind het bedrijf met zijn omgeving

- Een duurzaam bedrijf, met zijn eigen specifieke locatie en karakter, past naadloos in zijn omgeving;
- Het bedrijf draagt bij aan de economische, ecologische en sociale verbinding met de omgeving;
- Verbinden met de omgeving kan via het dier, de functie van het bedrijf in het gebied en de verschillende geproduceerde producten.

Twee voorbeelden van deeloplossingen

Geleidelijk spenen: een sterke basis voor weerstand en welzijn

Bij geleidelijk spenen wordt de zeug na 3 weken overdag dagelijks gescheiden van de biggen. De zeug gaat dan, samen met andere zeugen, op bezoek bij de beer. De zeugen worden na enkele dagen berig en worden gedekt. Doordat de biggen minder vaak drinken en door de nieuwe dracht, verandert de hormoonhuishouding van de zeug. Hierdoor neemt de melkproductie langzaam af en worden de biggen geleidelijk gespeend. Bij het geleidelijk spenen gaan de biggen geleidelijker over van vloeibaar naar vast voedsel. Dit is goed voor de darmontwikkeling en voorkomt een sterke terugval na het spenen. Met geleidelijk spenen is er minder stress voor de biggen en wordt de natuurlijke weerstandsoopbouw bevordert. Onder andere de familiestal in Ommen past het geleidelijk spenen al in praktijk toe, en er worden goede resultaten mee behaald.

Voordelen

- Minder stress en natuurlijke weerstand zorgen voor robuuste dieren en minder medicijngebruik.
- Dekken voor het spenen zorgt voor langer zogen zonder productieverlies.
- Niet geforceerd spenen zorgt voor een natuurlijker productiewijze.

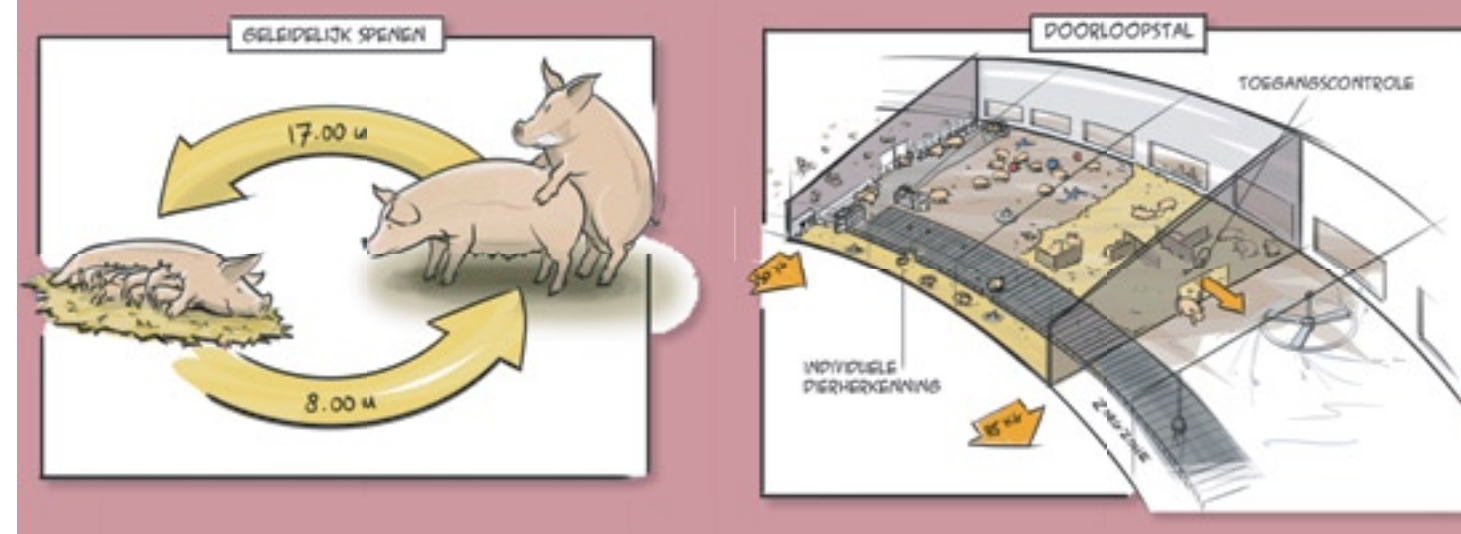
De doorloopstal: welzijn met ruimte op maat

In de doorloopstal schuiven vleesvarkens elke drie weken door naar een volgend leeftijdscompartiment, dat qua oppervlakte en klimaatvoorzieningen past bij hun behoeften. Elke afdeling is voorzien van alle functiegebieden. Er is een speciaal gedeelte met hokverrijking. Verplaatsen gebeurt vrijwillig middels het openen van eenrichtingspoortjes. Individuele dieren worden gevolgd. Dieren die in conditie of gewicht achterblijven bij hun koppelgenoten, krijgen toegang tot een speciale zorg-

zone. De voorzieningen zijn daar zodanig dat een achterblijvend dier veiligheid vindt en kan aansterken. Het vindt zo weer snel aansluiting bij de koppelgenoten. In de doorloopstal krijgen grote groepen vleesvarkens ruimte op maat, en zorg naar behoefte. Berekeningen laten zien dat je door ruimte op maat 20 procent ruimte bespaard.

Voordelen

- Leeftijdscapartimenten met meer ruimte per dier, verschillende functiegebieden en hokverrijking dekken de behoeften van het varken.
- Individueel te volgen dieren en de zorgzone geven stabiele, goed te managen groepen.
- Vrijwillige verplaatsing geeft arbeidsverlichting en reduceert stress.
- Een klein mestgebied en directe scheiding van mest en urine zorgen voor lagere emissies en een goed leefklimaat.

zoeken naar de win-win-win situatie. In kader 2 zijn twee deeloplossingen uitgelicht: het geleidelijk spenen van biggen en de doorloopstal. Ande-

re voorbeelden van deeloplossingen zijn: het varkenstoilet, de carrouselstal, combiproductie en lokale verankering.

Ontwerpen

Deeloplossingen krijgen pas echt effect in een samenhangend bedrijfsontwerp. Drie bedrijfs-

Drie bedrijfsontwerpen als streefbeeld

Welzijn als waarde

In het waardevolle landschap staat De Pagode, een bedrijf met 150 zeugen en de bijbehorende vleesvarkens. Het individuele dier met zijn behoeften staat hier centraal. Bezoekers en consumenten zijn welkom om dit met eigen ogen te bekijken. De aandacht voor het dier geeft producten met meerwaarde voor de consument. Het bedrijf is de trots van de omgeving.

Duurzaam efficiënt

Midden in een modern landbouwontwikkelingsgebied staat De Pijler, een bedrijf met circa 750 zeugen en bijbehorende vleesvarkens. De emissies van het bedrijf zijn minimaal, de dierbehoeften zijn gedekt en het bedrijf produceert mineralen op maat. Efficiëntie en duurzaamheid gaan op dit bedrijf hand in hand. Door precisie-management op voer, energie en productie levert het bedrijf vlees met een minimale CO₂-footprint.

Band met de stad

Vlak bij de stad staat De Parel, een bedrijf met 500 zeugen en bijbehorende vleesvarkens. Het bedrijf heeft een zichtbare en stevige plek in de moderne kringlopen. Het staat daar waar voer en afzet zijn: in de buurt van de stad. Het bedrijf gaat flexibel om met elke markt vraag. Het verkoopt topkwaliteit varkens en vleesproducten, maar ook meststoffen, warmte, elektriciteit en biogas voor afnemers dichtbij en veraf.

ontwerpen laten zien dat er meerdere wegen leiden naar Rome. Duurzaamheid is maatwerk, voor ondernemer en omgeving. In kader 3 ziet u drie ontwerpen, voor drie typen ondernemers in drie verschillende settings. De totaalontwerpen zijn geen bouwtekeningen. Het zijn goed door-dachte streefbeelden. De ontwerpen laten ook zien hoe individuele oplossingen elkaar versterken. Hoe beter een varkenstoilet werkt in het minimaliseren van het mestoppervlak, des te meer ruimte hebben varkens voor ander gedrag, en des te beter wordt het werk- en leefklimaat voor het dier en de varkenshouder.

Denkomslagen

De ontwerpen en oplossingen van Varkansen komen uit ontwerpateliers waar varkenshouders, stallenbouwers en regionale beleidsmakers zich samen met onderzoekers hebben gebogen over de ontwerpuitdagingen van een integraal duurzame varkenshouderij. De resultaten laten zien dat duurzaamheid verder gaat dan een slimme oplossing die je aan het bestaande bedrijf kunt toevoegen. Om de voordelen echt te kunnen realiseren, om vaststaande knelpunten te doorbreken, moet een knop om. Doen we dat niet, dan blijf je terugvallen in oplossingen waar een

gewenst positief effect direct gekoppeld is aan een negatieve afwenteling op een ander. Vier denkomslagen kwamen telkens weer boven drijven. Deze denkomslagen zijn belangrijke principes om de omslag te maken naar een integraal duurzame varkenshouderij (zie kader 1).

En nu?

Met de oplevering van de eindbrochure is het project Varkansen niet afgelopen. Eigenlijk is dit het begin. De ontwerpen schetsen een toekomstbeeld. Deze zijn morgen nog geen realiteit. Daarvoor is verdere ontwikkeling nodig, in onderzoek en praktijk. Het vraagt vooral ook lef en samenwerking tussen ondernemers. Een eerste groep van varkenshouders en techniekleveranciers heeft de handschoen opgepakt en werkt onderdelen uit tot een samenhangend eigen ontwerp: het varkenspension. Andere ondernemers en adviseurs zullen andere keuzes maken. Voor elke situatie een oplossing op maat. Om te ontdekken welke oplossingen bij wie passen, om ondernemers te ontmoeten die dezelfde typen oplossingen willen doorontwikkelen en om gewoon eens te snuffelen aan het ontwerp-proces, organiseert LTO Nederland de komende periode in samenwerking met varkensnet en

Wageningen UR Livestock Research de bijeenkomsten 'Wroeten met Varkansen'. Ondernemers en adviseurs die meer willen met duurzame varkenshouderij kunnen zich aanmelden op www.varkansen.wur.nl. Ook wanneer u al heel concrete plannen heeft om met concrete oplossingen aan het werk te gaan kunt u ons dat laten weten. Want echt innoveren vraagt ook om samenwerking en ondersteuning. Het ministerie van LNV en de sectorpartijen hebben uitgesproken om waar nodig die ondersteuning te verzorgen.

